

ROČNÍK L

1998

3

ISSN 0323-2581

vlastivědný věstník
MORAVSKÝ

Nr. 83434, Abb. 1:2) besitzen einen unterschiedlichen Charakter. Es handelt sich zwar um helle, jedoch grobwandige Keramik ohne ausdrücklichere Profilierung, möglicherweise um die Ausbuchtung eines Vorratsgefäßes. Aber eher wirkt sie als eine Art bemalten Anwurfs oder Hüttenlehms, was z. B. die farbige Bemalung von Innenwänden der Räume eines Wohngebäudes bedeuten könnte und man dürfte rein hypothetisch eine ästhetische Ausgestaltung von Wohnräumen des Kleinadels im Mittelalter erwägen. Es konnte sich auch um einen groben Teller oder eine Bratpfanne handeln, auf denen man die breiten rotgemalten Linien nicht annehmbar zu erklären sind.

Die rotbemalte Keramik war offensichtlich nach Konůvky aus der nordböhmisches Region über Ostböhmen und Mittelmähren vorgedrungen und betont neuerlich die bedeutende Rolle des Handels für dieses inmitten des Hügellandes Ždánický les gelegene Dorf.

Übersetzt von E. Kokojanová

Abbildungen:

1. Konůvky (Kat. Heršpice, Bezirk Wischau). Bruchstücke rotbemalter Keramik. 1 – Grundmauer der Feste, 2 – Haus Nr. 5 (J–K 0–5), 3, 4 – nördliches Souterrain der Feste, Sektor III. Zeichnung aus dem Archiv AÚ MZM.
2. Konůvky (Kat. Heršpice, Bezirk Wischau). Bruchstücke rotbemalter Keramik. 1 – außerhalb des Hauses Nr. 2 (F–G 0–5); 2 – südliches Souterrain der Feste, Sektor II; 3 – Haus Nr. 2 (G–H); 4 – Haus Nr. 1 (R–S 10–5); 5 – Haus Nr. 1 (S–T 0–5, 5–10). Zeichnung M. Jarešová.

Poslední výjezdní maturita

Z dějin vojenské reálky v Hranicích

Ve dnech 26. až 31. května 1913 vykonala ve Vyšší vojenské reálce v Hranicích maturitní zkoušku arciknížata Leo Karel a Vilém František Josef. 1. června 1913 v ranních hodinách se na hranicím nádraží s vzácnými hosty rozloučil velitel reálky a současně i velitel posádky plk. Thiemer a jejich průvodce v Hranicích setník Slusarz. Arciknížata se polsky poděkovala za příkladnou péči a v 6.00 hodin odcestovala ostravským rychlíkem do polského Zywiece.

Pro současníky byla jména členů panovníckého rodu důvěrně známa. Dobový tisk nepovažoval za nutné připomínat jejich geneologii a životopisná data. Po 85 letech si jména a okolnosti neobvyklé maturity zaslouží bližší rozbor.

Vyšší vojenská reálka (Militär-Oberrealschule) v Hranicích byla zřízena v roce 1875. Byla elitním internátním gymnáziem pro syny vysoké šlechty, vlivné byrokracie a bohaté buržoasie Rakouska-Uherska. Umožňovala interní studium internátní formou, nebo i dálkové či externí studium. Postavení reálky v hierarchii habsburského školství přesvědčivě vyjádřil rakouský spisovatel Robert Musil (1880–1942) v autobiografické novele „Zmatky chovance Törlesse“ (1908): „Důvodem, proč se paní Törlessová musela smířovat s vědomím, že má chlapce v takové dálné, nehostinné cizině bylo, že v tomto městě byl proslulý internát, který tady zůstal už z minulého století, kdy byl zřízen na půdě zbožného kláštera, snad aby dospívající mládež byla chráněna před zhoubnými vlivy velkoměsta. Nebo zde se dostávalo vzdělání synům z nejlepších rodin v zemi, kteří z internátu odcházeli na vysoké školy, nebo nastupovali vojenskou či státní službu.“

Ve všech těchto případech, stejně jako ve styku s kruhy dobré společnosti, bylo zvláštním doporčením, že vyrostli v internátě v H.“

Paní Törlessová správně uvažovala, že donátorem poddanského města Hranice a jeho středověkým vlastníkem byl premonstrátský klášter v Hradisku u Olomouce. Děj novely vyvrací její představu, že „svatá půda“ bude zárukou ctnostné výchovy chovanců. Musil odhalil, že ve vyhlášené škole bují nelibostná šikana, slabší chovanci jsou obětí homosexuálních i sadistických zvráceností. Není divu, že vydání novely provázely nebyvalý skandál.

Výjimečný věhlas Vyšší vojenské reálce dodávala bohatost kabinetů, knihovny a ústavního muzea. Objekt vojenských ústavů zahrnoval školní nemocnici, rozsáhlý park, ubytovny gázistů, obchody, dílny, stadion, stáje, šermířny, cvičiště, tělocvičny, kapli i vlastní hřbitov. Na přelomu 19. a 20. století se stal téměř soběstačnou vojenskou kolonií, představující svou monumentalitou charakteristickou siluetu města. Osud neobyčejně bohatých sbírek geologických, zoologických, botanických i kolekce historických zbraní, po zrušení Vyšší vojenské reálky 8. února 1919, nepatří k nejlepším tradicím první ČSR. Stačí uvést, že ze stovky ušlechtilých jezdeckých koní, užívaných vojenskými gázisty i k výcviku chovanců jich 96 uhořelo při požáru dne 12. srpna 1921.

Vratme se však k velkoknížecím maturitě. Leo Karel (1893–1939) a Vilém František Josef (1895–1955?) byli syny arcivévody Karla Štěpána (1860–1933). Jejich pradědečkem byl syn císaře Leopolda II. (1747–1792) nejvýznamnější rakouský vojevůdce ve válkách proti revoluční Francii a Napoleonovi Bonaparte, říšský generál polní maršál, arcikníže Karel (1771–1847). Dědečkem byl rovněž generál, působící jako zemský velitel v roce 1859 v Brně, Karel Ferdinand (1818–1874).

Otec Karel Štěpán dosáhl hodnost námořního admirála. V roce 1896 vystoupil z aktivní služby a plně se oddal zemědělství na statcích Żywiec, nedaleko Těšína, které mu odkázal strýc, další z plejády habsburských vojevůdců 19. století, arcivévoda Albrecht (1817–1895), vítěz nad Italy u Custozy v roce 1866. Počátkem 1. světové války se stal protektorem péče o válečné invalidy a z titulu funkce navštívil v roce 1915 hranické školní vojenské ústavy, když zdejší vojenská nemocnice byla rozšířena na rezervní válečnou nemocnici.

Leo i Vilém se narodili v Pule, dětství však prožili již v Żywieci, kde se k maturitě připravovali pod dohledem rodinných učitelů. Výjezdní maturitu v Hranicích vykonali s výtečným prospěchem a v duchu rodinné tradice pokračovali ve studii na Tereziánské vojenské akademii. Oba se aktivně zúčastnili 1. světové války. Leo Karel se považoval za Poláka a zemřel v polské Běstvině 28. dubna 1939. Jeho potomci dosud žijí ve Vídni, pozbyli však titul arciknížat, protože Leo uzavřel v roce 1922 nerovnorodý sňatek. Daleko tragičtější byl osud mladšího Viléma, který na konci 1. světové války velel Ukrajinské legii, složené z Rusů rakouské státní příslušnosti a později údajně udržoval styky s ukrajinskými nacionalisty. V roce 1947 byl ve Vídni zatčen orgány sovětské tajné bezpečnosti a zemřel v gulagu, nejspíše v roce 1955.

Maturita arciknížat Leo Karla a Viléma Františka Josefa byla poslední z „výjezdních“ maturit členů habsburského panovnického rodu v Hranicích.

Václav Bednář, Hranice

Použitá literatura:

Kronika města Hranice uložena v Okresním archivu v Přerově-Henčíně.

Sborníky Vojenské akademie Hranice I., II. a III., vydané v letech 1991, 1995 a 1996.

Alan Sked: Úpadek a pád Habsburské říše, PANEVROPA Praha 1995.

Ústavní kronika Vyšší vojenské reálky v Hranicích, uložena v Ústředním vojenském archivu v Praze.

Olomoucká amfora s Dionýsem

V dobách, kdy kvetlo sběratelství antických památek a obchod s nimi, se do řady evropských sbírek dostaly řecké vázy.¹ Také v moravských sbírkových fondech, nepříliš bohatých na antické předměty, jsou řecké vázy zastoupeny.²

Malý antický soubor, skryt před zraky veřejnosti, je uložen na katedře historie filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jeho součástí je 17,8 cm vysoká amfora, zdobená černofigurovou technikou. O ní se zmiňoval již J. Beneš při posuzování stavu antických památek na Moravě v roce 1962.³ Uvedl, že patří k výrobkům attické produkce kolem roku 500 př. n. l. Domnívám se, že je možno provést bližší zařazení tohoto předmětu.

Nádoba, vyrobená z hnědočervené hlíny, není signována. Podle způsobu nasazení uší patří mezi hrdlové (krční) amfory. Její hrdlo je zavlnuté, patka jednoduchá. Hlavní figurální výjev se objevuje na bání. Představuje Dionýsa, boha vína, veselí a veškerého růstu v přírodě s picím rohem v pravé ruce. Kolem něj se vinou révové ratolesti se stylizovanými hrozny. Na opačné straně bání je satyr, pronásledován labutí s rozevřenými křídly. Hrdlo nádoby je zdobeno mezi oušky vždy třemi stylizovanými palmety, nožka paprsky.

Technika výzdoby amfory není brilantní. Černé figury tvoří siluetu, vnitřní kresba je provedena rytím. Vedle černého listru bylo v detailech (vous Dionýsa, krk labutě) použito i tmavší červené.

O zařazení vázy do okruhu výrobků attické proveniencce nelze pochybovat. Odpovídá tomu nejen použitý materiál – hnědočervená hlína, ale i tvar malé hrdlové amfory a konečně výzdoba, její technika, ikonografie a kompozice, která inklinuje k hlavním trendům attického vázového černofigurového malířství.⁴

Složitější otázkou je určení doby vzniku vázy. Je známo, že hrdlové amfory byly typické zvláště pro polovinu 6. století př. n. l., pro menší vázy však tento tvar byl užíván i později. Totéž platí o výzdobě a její technice. Černé figury měly silnou tradici a úspěšnost v archaickém 6. století př. n. l., nicméně přetrvaly v nenáročném zboží, či v konzervativních kruzích i v rané době klasické, kdy vítězství slavil volnější a méně pracný postup černofigurový.

Důležitým vodítkem pro časové zařazení je ikonografie. Námět Dionýsa, patřil ve vázovém malířství mezi nejoblíbenější.⁵ Od počátku 6. století př. n. l. vystupoval Dionýsos jako vážný, starý muž s dlouhými vlasy a vousy, v 5. století př. n. l. se stal dynamičtějším typem a kupodivu omládl, objevil se jako atletický jinoch. Dionýsos na olomoucké váze má archaickou podobu, ztratil však svoji vážnost, je znázorněn v pohybu s větší dynamikou gest. To je příznačné i pro jeho společníka, satyra a uhánějící labutě.

Vše nasvědčuje, že vznik olomoucké vázy s Dionýsem by bylo možné klást do doby mezi polovinou 6. století př. n. l. a polovinou století 5. př. n. l. Tvarem, technikou výzdoby a ikonografií se váza přimyká dosti úzce k archaické tradici, avšak je pravděpodobné, že je produktem konzervativního vkusu rané klasické doby.